

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/49>

ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ФОРМИ ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

THE FINAL STAGE OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION AND THE FORMS OF CONCLUSION OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION

**Бобечко Н.Р., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка**

**Бойко В.П., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка**

**Піх Ю.Т., д.філос. з права,
асистент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка**

**Рафальонт С.Р., д.філос. з права,
асистент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка**

Стаття присвячена проблематиці заключного етапу досудового розслідування та нормативних форм закінчення цієї стадії кримінального провадження.

Аргументовано, що кримінальна процесуальна діяльність, що становить зміст закінчення досудового розслідування не вичерпується лише односторонніми процесуальними діями і процесуальними рішеннями сторони обвинувачення.

Звернено увагу, що розмежування завершення та закінчення досудового розслідування стосується не лише звернення до суду з обвинувальним актом, з клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру, але й скерування до суду акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру та направлення до суду клопотання про закриття кримінального провадження за п. 41 ст. 284 КПК України. Завершення досудового розслідування немає загальнообов'язкового значення для всіх форм закінчення досудового розслідування. Проте, будучи самостійною віхою чи етапом досудового розслідування, його завершення, водночас, становить процесуальну умову закінчення досудового розслідування для вищезазначених форм. Категорія «завершення досудового розслідування» вживається ще й як синонім закінченню досудового розслідування.

Під закінченням досудового розслідування запропоновано розуміти заключну частиною досудового провадження, яка становить систему процесуальних дій і процесуальних рішень дізнавача, слідчого, прокурора та інших учасників кримінального провадження, спрямованих на підсумовування результатів досудового розслідування, оформлення його матеріалів, ознайомлення з ними та окреслення напрямку кримінального провадження.

Обґрунтовано, що поняттю «форма закінчення досудового розслідування» надається розуміння порядку здійснення кримінальної процесуальної діяльності. Форма досудового розслідування детермінує форму закінчення досудового розслідування. При цьому, необхідно зважати ще й на диференціацію в межах відповідної форми досудового розслідування.

Зроблено висновок, що форма закінчення досудового розслідування – це передбачений кримінальним процесуальним законом спосіб підбиття підсумків проведеного досудового розслідування, ухвалення та реалізації процесуального рішення про наступне спрямування кримінального провадження.

Критеріями виокремлення форм закінчення досудового розслідування визначено: 1) наявність фактичних підстав для закінчення досудового розслідування; 2) встановлення процесуальних умов, дотримання яких необхідне для закінчення досудового розслідування; 3) закріплення порядку закінчення досудового розслідування; 4) особливості підсумкового процесуального документа досудового розслідування; 5) можливість скасування підсумкового процесуального документа досудового розслідування.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, форми закінчення досудового розслідування, дізнавач, слідчий, прокурор, учасники кримінального провадження.

The article is devoted to the issues of the final stage of pre-trial investigation and the regulatory forms of completion of this stage of criminal proceedings.

It is argued that criminal procedural activities, which constitute the content of the completion of pre-trial investigation, are not limited to unilateral procedural actions and procedural decisions of the prosecution.

It should be noted that the distinction between the completion and termination of a pre-trial investigation applies not only to the submission of an indictment to the court, with a motion to apply coercive measures of an educational or medical nature, but also to the referral to the court of an act on the application of criminal law measures to a legal entity and the referral to the court of a motion to close criminal proceedings under paragraph 41 of Article 284 of the CPC of Ukraine. The completion of a pre-trial investigation is not universally binding for all forms of termination

of a pre-trial investigation. However, as an independent milestone or stage of a pre-trial investigation, its completion is, at the same time, a procedural condition for the termination of a pre-trial investigation for the above-mentioned forms. The category "completion of the pre-trial investigation" is also used as a synonym for the termination of the pre-trial investigation.

The conclusion of the pre-trial investigation is understood as the final part of the pre-trial proceedings, which consists of a system of procedural actions and procedural decisions of the investigator, prosecutor, and other participants in the criminal proceedings aimed at summarizing the results of the pre-trial investigation, formalizing its materials, familiarizing themselves with them, and outlining the direction of the criminal proceedings.

It is justified that the concept of "form of completion of a pre-trial investigation" is understood as the procedure for conducting criminal procedural activities. The form of a pre-trial investigation determines the form of completion of a pre-trial investigation. At the same time, it is necessary to take into account the differentiation within the relevant form of pre-trial investigation.

It was concluded that the form of termination of a pre-trial investigation is a method provided for by criminal procedural law for summarizing the results of a pre-trial investigation and adopting and implementing a procedural decision on the further direction of criminal proceedings.

The criteria for distinguishing between the forms of termination of a pre-trial investigation are as follows: 1) the existence of factual grounds for terminating the pre-trial investigation; 2) the establishment of procedural conditions that must be met in order to terminate the pre-trial investigation; 3) the establishment of the procedure for terminating the pre-trial investigation; 4) the specifics of the final procedural document of the pre-trial investigation; 5) the possibility of revoking the final procedural document of the pre-trial investigation.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, forms of termination of pre-trial investigation, investigator, prosecutor, participants in criminal proceedings.

Постановка проблеми. Кодифікацією кримінального процесуального права 2012 р. істотно змінено правове регулювання як закінчення досудового розслідування, так і форм його закінчення. Водночас кримінальний процесуальний закон не лише не вичерпав, а, навпаки, посилив необхідність продовження доктринальних досліджень окресленої проблематики. Понад те, останніми роками законодавець фактично збільшив кількість форм закінчення досудового розслідування.

З моменту набрання чинності КПК України 2012 р. пройшов достатній період часу для окреслення проблем реалізації норм кримінального процесуального права вказаної спрямованості. Серед них особливу увагу привертають розмежування нормативних понять – «закінчення досудового розслідування» та «закінчення досудового розслідування», здійснення відкриття матеріалів досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання закінчення досудового розслідування загалом і форм закінчення досудового розслідування зокрема були предметом неодноразових науково-практичних розвідок у процесуальній літературі. Зосібна їх розглядали у своїх роботах Н.Л. Боржецька, Г.І. Глобенко, І.В. Глов'юк, Б.Ю. Головка, А.О. Драгоненко, В.О. Іващенко, А.В. Лапкін, В. Матвійчук, Г.І. Сисоєнко, О.О. Торбас та інші дослідники. Незважаючи на це, низка питань досі залишаються дискусійними (суть і зміст закінчення досудового розслідування, поняття та кількість форм закінчення досудового розслідування).

Мета статті становить формулювання поняття та розкриття змісту закінчення досудового розслідування, визначення форм закінчення досудового розслідування та окреслення критеріїв для їх нормативного виокремлення, оцінка правового регулювання заключної частини досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. У науці кримінального процесу виокремлені кілька значень розуміння суті закінчення досудового розслідування.

На думку Б.Ю. Головка, «закінчення досудового розслідування слід розглядати та досліджувати, по-перше, як діяльність із реалізації норм кримінального процесуального права на окремому етапі кримінального провадження, по-друге, як сукупність кримінальних процесуальних норм, які регулюють відносини між учасниками кримінального провадження, що виникли під час закінчення досудового розслідування, по-третє, як частину теорії кримінального процесу, яка розкриває сутність цього кінцевого етапу досудового розслідування, законності його виникнення та розвитку, а також опрацьовує шляхи його вдосконалення (як діяльності та як сукупності норм)» [1, с. 85, 86].

Справді, закінчення досудового розслідування, з одного боку, становить кримінальну процесуальну діяльність уповноважених службових осіб (дознавача, слідчого,

прокурора) та інших учасників кримінального провадження. При цьому, така процесуальна діяльність відбувається на окремому етапі кримінального провадження не у розумінні його стадії, а частини досудового розслідування. З іншого боку, закінчення досудового розслідування можна розглядати і як кримінальний процесуальний інститут, оскільки він є сукупністю норм кримінального процесуального права, що регламентують однорідну сферу суспільних відносин в межах досудового провадження. Утім, навряд чи коректно вважати закінчення досудового розслідування частиною теорії кримінального процесу. Закінчення досудового розслідування радше становить предмет вивчення кримінальної процесуальної науки в аспекті як процесуальної діяльності, так й інституту, що її регулює.

У процесуальній літературі стверджується, що «досудове розслідування закінчується тоді, коли вирішені всі його завдання. Зокрема, визнати досудове розслідування закінченим – означає визнати, що немає необхідності проведення будь-яких ще слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, спрямованих на збирання, перевірку і дослідження доказів: усі необхідні докази для ухвалення підсумкового рішення зібрані, перевірені, досліджені і належним чином оцінені. Досудове розслідування визнається закінченим, коли виконані вимоги ст. 91 КПК України про встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» [2, с. 100]. Закінченим досудове слідство слід uważати тоді, коли вирішено всі його завдання: у повному обсязі досліджено всі обставини, які належать до предмета доказування, встановлено об'єктивну істину у провадженні; вжито всіх передбачених законом заходів до захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб, забезпечено правильне застосування закону. Визнати досудове розслідування закінченим – це визнати відсутність необхідності подальшого проведення будь-яких процесуальних дій, спрямованих на збирання, перевірку і дослідження доказів [3, с. 305].

Загалом погоджуючись з наведеним твердженням і його обґрунтуванням, зазначимо таке.

Перше. Окресленими положеннями завдання досудового розслідування не вичерпуються. Окрім всебічного, повного та неупередженого дослідження усіх обставин, що підлягають доказуванню, одержання достатньо доказів, які не залишають сумнівів ні у достовірності події кримінального правопорушення, ні у винуватості підозрюваного у його вчиненні, а також вказують на те, що немає необхідності у подальшому проведенні процесуальних дій пізнавальної спрямованості, досудове розслідування закінчується ще й тоді, коли вжиті заходи, що забезпечують участь обвинуваченого в судовому засіданні; визнані потерпілими та цивільними позивачами всі особи, яким кримінальним правопорушенням чи суспільно небезпечним діянням завдана шкода, та які подали відповідну заяву про це або пред'явили цивільний позов; вжиті заходи до

забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна, спеціальної конфіскації; виявлені та притягнені як цивільні відповідачі всі особи, які за законом несуть відповідальність за шкоду, завдану кримінально протиправними діями обвинуваченого; перевірено наявність обставин, що є підставами для закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи; перевірено наявність обставин, що є підставами для звільнення від кримінальної відповідальності; перевірено наявність обставин, що є підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку; перевірено чи на момент вчинення суспільно небезпечного діяння особа перебувала в стані неосудності або встановлено, що після вчинення кримінального правопорушення захворіла психічним розладом, що позбавляє її можливості усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними.

Друге. Аналізоване твердження справедливе не щодо всіх форм закінчення досудового розслідування. Так, згідно з ч. 2 ст. 285 КПК України встановивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду. Те саме стосується і звернення до суду з обвинувальним актом та угодою про визнання винуватості чи про примирення. Зокрема відповідно до ч. 1 ст. 474 КПК України якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі впливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

У теорії кримінального процесу наявний плюралізм поглядів з приводу дефініції «закінчення досудового розслідування».

Так, О.О. Торбас визначає закінчення досудового розслідування як певну систему дій, що полягає в оцінці наявних доказів, систематизації матеріалів кримінального провадження, прийнятті остаточного рішення уповноваженою посадовою особою та ознайомленні з цим рішенням зацікавлених учасників кримінального провадження [4, с. 25].

Така позиція загалом дає правильне уявлення суті заключної частини досудового розслідування. Утім з приводу змісту аналізованої дефініції висловимо певні застереження. Будучи мислено-логічною діяльністю, оцінка доказів не відбувається за допомогою проведення процесуальних дій. Закінчення досудового розслідування становить не лише систему процесуальних дій, але й процесуальних рішень, зокрема й підсумкового документа досудового розслідування. Водночас лише таким остаточним рішенням ця система не вичерпується. Її елементами зокрема є письмова згода підозрюваного на звільнення від кримінальної відповідальності, письмове повідомлення прокурора одному з родичів або члену сім'ї та (або) захиснику померлого підозрюваного про можливість закриття кримінального провадження у зв'язку із смертю підозрюваного.

На переконання Г.І. Сисоєнка, закінчення досудового розслідування є його етапом, що пов'язаний з остаточним рішенням про закінчення досудового розслідування у визначеній в законі формі та ознайомленні зацікавлених учасників кримінального провадження із цим процесуальним рішенням [5, с. 149].

Переваги цього підходу до розуміння закінчення досудового розслідування полягають у розгляді закінчення

досудового розслідування як етапу цієї стадії кримінального провадження, у межах якого ухвалюється підсумкове процесуальне рішення, з яким ознайомлюють учасників кримінального провадження, яких воно стосується. Утім аналізоване тлумачення поняття «закінчення досудового розслідування» уявляється надто вузьким, оскільки його зміст не вичерпується лише прийняттям відповідного процесуального рішення та ознайомлення з ним заінтересованих осіб. Вивчення змісту § 3 глави 24, ст. 479¹ КПК України, дає підстави стверджувати, що закінчення досудового розслідування охоплює ще й відкриття матеріалів іншої сторони.

Натомість, на думку Г.І. Глобенка, «закінчення досудового розслідування є заключним етапом процесуальної діяльності, під час якого приймаються рішення, передбачені ч. 2 ст. 283 КПК України» [6, с. 60].

Запропонована дефініція уявляється надто абстрактною та неконкретною, адже не розкриває змісту закінчення досудового розслідування. Понад те, не зрозуміло, у якому значенні вжита категорія «етап процесуальної діяльності», – стадії кримінального провадження чи частини досудового розслідування?

Своєю чергою, Б.Ю. Головкин вважає, що «сутність закінчення досудового розслідування як самостійного його етапу полягає у здійсненні уповноваженими на ведення кримінального провадження особами (слідчим, прокурором) відповідної процесуальної діяльності (комплексу процесуальних дій організаційно-комунікативного характеру, які і утворюють зміст цього етапу), яка має значення як для подальшого його перебігу внаслідок ухвалення відповідного підсумкового рішення, так і для досягнення завдань кримінального провадження в цілому» [1, с. 86].

Автор має рацію, що закінчення досудового розслідування становить самостійний етап (частину) цієї стадії кримінального провадження. Проте кримінальна процесуальна діяльність, що становить зміст цього етапу досудового розслідування не вичерпується лише односторонніми процесуальними діями і процесуальними рішеннями сторони обвинувачення. Так, учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання прокурору про закриття кримінального провадження за наявності підстави, передбаченої п. 3¹ ст. 284 КПК України. Інший приклад. Учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання слідчому, дізнавачу, прокурору про закриття кримінального провадження за п. 9¹ ст. 284 КПК України. Крім того, від позиції (рішення) підозрюваного залежить форма закінчення досудового розслідування. Приміром, за наявності згоди підозрюваного, прокурор закриває кримінальне провадження за п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України. Якщо ж підозрюваний заперечує проти закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, прокурор звертається до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження.

Констатуючи, що серед науковців відсутнє єдине розуміння змісту поняття «закінчення досудового розслідування», І.В. Гловюк та О.О. Торбас пояснюють це недоліками кримінального процесуального регулювання. Неоднозначність тлумачення положень КПК України викликає не лише встановлення сутності поняття «закінчення досудового розслідування», а й навіть розмежування його з іншими суміжними поняттями. Так, глава 24 КПК України має назву «Закінчення досудового розслідування», що досить чітко вказує на необхідність використання саме терміна «закінчення» при аналізі відповідних процесуальних положень. Водночас, у ч. 1 ст. 290 КПК України йдеться про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. У такий спосіб, запроваджено одразу два терміни: закінчення та завершення досудового розслідування, при цьому не надаючи роз'яснення

щодо їхніх відмінностей або подібностей. Тож законодавець не виділяє етапів досудового розслідування у КПК України, що ускладнює правозастосовну діяльність [7, с. 272–273].

З поняттями «закінчення досудового розслідування» і «завершення досудового розслідування», що вживає законодавець, пов'язані різні правові наслідки їх використання у кримінальному процесуальному законі, зокрема питання реалізації стороною захисту властивої для неї функції захисту, а також питання реалізації та захисту прав і законних інтересів потерпілих та інших учасників кримінального провадження. Норми кримінального процесуального закону дійсно дають підґрунтя для виокремлення категорій «завершення досудового розслідування» та «закінчення досудового розслідування». Період досудового розслідування у кримінальному процесуальному законі визначений двома моментами – початком і закінченням. Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або зверненням до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження. Наслідками закінчення досудового розслідування є унеможливлення подальшого проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних, також припиняє дію функція судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у стадії досудового розслідування. Із закінченням досудового розслідування пов'язується й можливість продовження строку досудового розслідування (ч. 2, 3 ст. 294 КПК України), а також визначення територіальної підсудності (ч. 1 ст. 32 КПК України). Натомість із завершенням досудового розслідування, досудове розслідування ще не закінчується.

Проблема тлумачення категорій «закінчення досудового розслідування» і «завершення досудового розслідування» має не лише доктринальне, а й прикладне значення. Не випадково вона стала предметом розгляду Касаційного кримінального суду при Верховному Суді. Зокрема у постанові колегії суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду від 17 лютого 2021 р. зазначено: «Досудове розслідування, яке має наслідком звернення до суду з обвинувальним актом або з клопотанням про застосування примусових заходів, має три ключові віхи: початок визначається внесенням відомостей до ЄРДР; завершення пов'язується з фактом відкриття матеріалів досудового розслідування підозрюваному, його захиснику, законному представнику, захиснику особи та іншим особам відповідно до положень ст. 290 КПК; закінчення фіксується направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру» [8].

У цьому контексті доречно викласти низку міркувань.

Перше. Беручи до уваги чинну нормативну регламентацію, розмежування завершення та закінчення досудового розслідування стосується не лише звернення до суду з обвинувальним актом, з клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру, але й скерування до суду акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру та направлення до суду клопотання про закриття кримінального провадження за п. 4¹ ст. 284 КПК України.

Друга. Завершення досудового розслідування немає загальнообов'язкового значення для всіх форм закінчення досудового розслідування. Проте, будучи самостійною віхою чи етапом [5, с. 149] досудового розслідування, його завершення, водночас, становить процесуальну умову закінчення досудового розслідування для вищезазначених форм.

Третє. Категорія «завершення досудового розслідування» вживається ще й як синонім закінченню досудового розслідування. Так, у ч. 4 ст. 110 КПК України обвинувальний акт визначено як процесуальне рішення, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Згідно з п. 2 ч. 3 ст. 199 КПК України клопотання про продовження строку тримання під вартою, серед іншого, повинно містити: виклад обставин, які перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою. Інший приклад. Відповідно до ч. 3 ст. 476 КПК України суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування. Насамкінець, у п. 6 розділу XI «Перехідні положення» КПК України встановлено, що кримінальні справи, які на день набрання чинності цим Кодексом перебувають у провадженні органів досудового слідства, залишаються у провадженні цих органів до завершення розслідування незалежно від зміни їх підслідності відповідно до цього Кодексу.

Аналіз положень кримінального процесуального закону, вивчення доктринальних підходів дають змогу дійти висновку про те, що закінчення досудового розслідування охоплює: а) оцінку уповноваженою службовою особою (дознавачем, слідчим, прокурором) зібраних доказів під кутом зору їх достатності для вирішення питання про закінчення досудового розслідування; б) прийняття уповноваженою службовою особою рішення про форму закінчення досудового розслідування з дотриманням відповідних процесуальних умов і встановленого порядку; в) формулювання та обґрунтування уповноваженою службовою особою висновків за наслідками проведеного досудового провадження; г) систематизацію дізнавачем, слідчим матеріалів кримінального провадження; д) повідомлення уповноваженою службовою особою учасників кримінального провадження про закінчення досудового розслідування та, у випадках передбачених законом, відкриття їм матеріалів кримінального провадження; е) визначення прокурором наступного спрямування кримінального провадження. Наведені положення становлять зміст закінчення досудового розслідування.

Тож закінчення досудового розслідування є заключною частиною досудового провадження, яка становить систему процесуальних дій і процесуальних рішень дізнавача, слідчого, прокурора та інших учасників кримінального провадження, спрямованих на підсумовування результатів досудового розслідування, оформлення його матеріалів, ознайомлення з ними та окреслення напряму кримінального провадження.

Процесуальна діяльність означених суб'єктів кримінального провадження забезпечує законність та обґрунтованість форми закінчення досудового розслідування. У порівнянні з попередніми частинами, закінчення досудового розслідування характеризується більшим проявом засади гласності шляхом надання доступу до матеріалів кримінального провадження.

Поняття «форма закінчення досудового розслідування» у кримінальному процесуальному законі не визначене. Водночас мовна одиниця «форма» вживається у КПК України кілька десятків разів у різних контекстних значеннях. Зокрема як: 1) форма фіксування кримінального провадження; 2) форма обміну інформацією; 3) форма досудового розслідування; 4) форма закінчення досудового розслідування; 5) форма обвинувачення (публічне, приватне) у кримінальному провадженні; 6) форма (папе-

рова та електронна) документів у кримінальному провадженні; 7) форма нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування (процесуальне керівництво досудовим розслідуванням); 8) форма (письмова) доручення і вказівок слідчого, прокурора у кримінальному провадженні; 9) форма (письмова) звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю; 10) форма (усна, письмова, інша) показань; 11) форма (письмова) висновку експерта; 12) форма (паперова та електронна) матеріалів досудового розслідування; 13) форма судового рішення; 14) форма рішення дізнавача, слідчого прокурора; 14) форма (готівкова, безготівкова) грошей; 15) форма (письмова) повідомлення про початок досудового розслідування; 16) форма огляду комп'ютерних даних (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або паперова); 17) форма передавання інформації; 18) форма (письмова) скарги дізнавача, слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора; 19) форма (письмова) присяги німого свідка; 20) форма (письмова) апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами; 21) форма (письмова) заперечення на апеляційну чи касаційну скаргу; 22) форма рішення про надання доступу до таємної інформації; 23) форма (електронна) примірника судового рішення, що набрало законної сили; 24) форма (письмова) запиту про міжнародне співробітництво; 25) форма засвідчення документів, які направляються із запитом; 26) форма (письмова) згоди засудженого чи його представника про передання для відбування покарання; 27) форма (письмова) запиту (прохання) до Міжнародного кримінального суду про допомогу.

Як видно з наведеного переліку, елемент системи мови «форма» у сполученні з іншими термінами переважно позначає засіб документування процесуальних дій, спосіб об'єктивізації процесуальних актів, зовнішній вияв і вид процесуальних явищ, встановлений порядок здійснення кримінальної процесуальної діяльності.

Водночас викликає застереження використання цієї мовної одиниці у значенні виду (категорії, що об'єднує низку об'єктів, явищ за спільними ознаками, та входить до складу елемента вищого порядку – роду). Адже ухвала, вирок і постанова – не форми, а види судових рішень. Те саме стосується постанови дізнавача, слідчого прокурора, а також наказу чи письмового розпорядження керівника органу досудового розслідування, прокурора, суду про надання доступу до таємної інформації, які становлять види процесуальних рішень означених суб'єктів. Насамкінець, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням є одним з напрямів діяльності прокурора у досудовому провадженні поряд з прокурорським наглядом.

Поняття «форма закінчення досудового розслідування» надається розуміння порядку здійснення кримінальної процесуальної діяльності.

Справедливо вважаючи, що форма закінчення досудового розслідування є частиною кримінальної процесуальної форми, з позиції Н.Л. Боржецької форма закінчення досудового розслідування – це встановлена кримінальним процесуальним законом, наповнена правовим змістом процедура (порядок) діяльності (роботи) слідчого, прокурора з участю в окремих процесуальних діях інших суб'єктів кримінального провадження, що здійснюється при наявності для цього фактичних і юридичних умов та підстав і, реалізуючись як завершальний етап досудового розслідування, закінчується складанням відповідного кінцевого процесуального акта-документа та зверненням із ним у встановлених законом випадках до суду [9, с. 9–10, 21–22].

Однак у наведеній дефініції ототожнюються різні кримінальні процесуальні категорії – закінчення досудового

розслідування (його завершальна частина) і форма закінчення досудового розслідування (спосіб фіналізування проведеної у цій стадії процесуальної діяльності).

Тож *форма закінчення досудового розслідування* – це передбачений кримінальним процесуальним законом спосіб підбиття підсумків проведеного досудового розслідування, ухвалення та реалізації процесуального рішення про наступне спрямування кримінального провадження.

Форма досудового розслідування детермінує форму закінчення досудового розслідування.

Так, у КПК України встановлені такі форми закінчення дізнання: 1) шляхом винесення постанови про закриття кримінальне провадження (п. 1 ч. 2 ст. 301); 2) шляхом звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 2 ст. 301); 3) шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301); 4) шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301); 5) звернутися до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 301); 6) шляхом направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (п. 4 ч. 2 ст. 301).

Перші п'ять форм закінчення дізнання є спільними із формами закінчення досудового слідства, тоді як шоста форма властива лише для дізнання. Натомість лише для досудового слідства характерні такі форми його закінчення: шляхом винесення постанови про закриття провадження щодо юридичної особи; шляхом звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; шляхом звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, якщо втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, а підозрюваний заперечує проти закриття кримінального провадження; шляхом звернення до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

У процесуальній літературі справедливо зауважується, «що ні ч. 1 ст. 301 КПК України не містить посилання на подання дізнавачем прокуророві разом із матеріалами дізнання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру для їх затвердження; ні ч. 2 ст. 301 КПК України не містить положення щодо затвердження прокурором обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, складених дізнавачем. Крім того, положення ч. 2 ст. 301 КПК України щодо повноважень прокурора в частині ухвалення процесуальних рішень (п. 3) не узгоджується з положеннями ч. 1 ст. 291 КПК України, відповідно до яких обвинувальний акт може бути складений і прокурором, зокрема якщо він не погодився з обвинувальним актом, складеним слідчим» [3, с. 307–308].

При цьому, необхідно зважати ще й на диференціацію в межах відповідної форми досудового розслідування.

Зокрема згідно зі ст. 483¹⁰ КПК України у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку встановлені дві форми закінчення досудового розслідування: а) шляхом винесення постанови про закриття кримінального провадження; б) шляхом звернення до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. При цьому підвид останньої форми становить звернення до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-

правового характеру та підписаною сторонами угодою. Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру може бути закінчене у подібних формах: 1) шляхом винесення постанови про закриття кримінального провадження; 2) шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру (ч. 5 ст. 499 КПК України). Так само, досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру закінчується винесенням постанови про закриття кримінального провадження або скеруванням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру до суду (ч. 1 ст. 511 КПК України).

Крім того, процесуалісти обґрунтовано виокремлюють два порядки звернення прокурора до суду з обвинувальним актом: загальний і спрощений [10, с. 90]. Так, ч. 1 ст. 474 КПК України регламентовано спрощений порядок – у кримінальному провадженні на підставі угоди для звернення прокурора до суду з обвинувальним актом та підписаною сторонами угодою, як правило, не вимагається проведення досудового розслідування у повному обсязі.

У теорії кримінального процесу виокремлюють та досліджують зміст категорії «структура форми закінчення досудового розслідування». Структурний аналіз форми закінчення досудового розслідування безперечно має теоретико-прикладне значення.

Зокрема Н.Л. Боржецька до складових форми закінчення досудового розслідування відносить: «I) умови закінчення досудового розслідування; II) підстави закінчення досудового розслідування; III) процесуальну процедуру (порядок) закінчення досудового розслідування; IV) суб'єктів, які здійснюють та беруть участь у здійсненні завершального етапу досудового розслідування; V) процесуальні документи, що складаються на етапі завершення досудового розслідування, їх форму і зміст» [9, с. 8].

У подібний спосіб Б.Ю. Головка розглядає структуру форми закінчення досудового розслідування: «I) доведення умов та підстав закінчення досудового розслідування; 2) стан виконання завдань на етапі закінчення досудового розслідування; 3) дотримання процедури (процесуального порядку) закінчення досудового розслідування; 4) забезпечення прав учасників кримінального провадження, які беруть участь у завершальному етапі досудового розслідування; 5) зміст підсумкового процесуального рішення» [1, с. 86].

Як видно, ці дослідники займають схожий підхід щодо елементів форми закінчення досудового розслідування. Однак застереження викликає така структурна частина як «стан виконання завдань на етапі закінчення досудового розслідування», оскільки вона не становить одну з нормативних вимог форми закінчення досудового розслідування, а є узагальнюючою характеристикою інших елементів такої форми у контексті заключної частини досудового розслідування.

Аналіз елементів форм закінчення досудового розслідування дає можливість провести розмежування цих форм. У такому контексті елементи становитимуть критерії нормативного виокремлення форм.

На це звернув увагу О.О. Торбас, справедливо пишучи, що форми закінчення досудового розслідування різняться не лише самим кінцевим процесуальним документом. Відрізняються форми закінчення досудового розслідування і за завданнями, які переслідуються слідчим. Форми закінчення досудового розслідування будуть відрізнятися і за процедурою досудового розслідування та його закінчення [4, с. 22].

Проаналізувавши і систематизувавши положення кримінального процесуального закону, на нашу думку, критеріями виокремлення форм закінчення досудового

розслідування є такі: 1) наявність фактичних підстав для закінчення досудового розслідування; 2) встановлення процесуальних умов, дотримання яких необхідне для закінчення досудового розслідування; 3) закріплення порядку закінчення досудового розслідування; 4) особливості підсумкового процесуального документа досудового розслідування; 5) можливість скасування підсумкового процесуального документа досудового розслідування.

Зупинимось на цих критеріях докладніше.

Наявність фактичних підстав для закінчення досудового розслідування. Будь-яка процесуальна діяльність здійснюється за наявності фактичних та юридичних підстав. Фактичними підставами для закінчення кримінального провадження можуть бути або докази, що володіють властивістю достатності, або обставини, викладені в законі.

Так, для звернення до суду з обвинувальним актом, актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного за п. 4¹ ст. 284 КПК України фактичні підстави становлять достатність зібраних доказів (ч. 1 ст. 290, ч. 1 ст. 479¹, ч. 1 ст. 483¹¹ КПК України).

Натомість фактичними підставами для закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи, для звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності та клопотанням про закриття кримінального провадження, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі є підтверджені доказами обставини, закріплені у кримінальному процесуальному (чч. 1-3 ст. 284 КПК України) та кримінальному законах.

Встановлення процесуальних умов, дотримання яких необхідне для закінчення досудового розслідування.

Поряд із підсумковим процесуальним документом правові підстави для закінчення досудового розслідування наповнюють процесуальні умови для прийняття такого рішення.

Зокрема, для звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру процесуальні умови становлять: а) повідомлення підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування; б) відкриття матеріалів досудового розслідування (ст. 290 КПК України).

Аналогічні умови встановлені для закінчення досудового розслідування зверненням до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру: а) повідомлення керівника юридичної особи та представника юридичної особи, який бере участь у кримінальному провадженні, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування; б) відкриття матеріалів досудового розслідування (ст. 483¹¹ КПК України).

Натомість для закінчення досудового розслідування шляхом звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження за п. 4¹ ст. 284 КПК України встановлені три процесуальні умови: а) заперечення підозрюваного проти закриття кримінального провадження; б) повідомлення підозрюваному, його захиснику про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування; в) відкриття

матеріалів досудового розслідування (ч. 1 ст. 479¹ КПК України).

Своєю чергою, до процесуальних умов для закінчення досудового розслідування шляхом звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності належать: а) роз'яснення підозрюваному суті підозри, підстави звільнення від кримінальної відповідальності та права на таке звільнення; б) письмова згода підозрюваного на звільнення від кримінальної відповідальності; в) письмова згода командира (начальника) військової частини (установи) про можливість продовження проходження військової служби таким підозрюваним (за підстави для звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 401 КК України).

Для закриття кримінального провадження встановлені такі процесуальні умови: а) слідчий, дізнавач приймає постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пп. 1, 2, 4¹, 9, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру; б) прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження, у тому числі щодо підозрюваного, з підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України, крім підстави, визначеної у п. 3¹ ст. 284 КПК України; в) прокурор закриває кримінальне провадження за п. 4¹ ст. 284 КПК України, якщо підозрюваний проти цього не заперечує; г) прокурор до винесення постанови про закриття кримінального провадження за п. 5 ст. 284 КПК України направляє одному з близьких родичів або члену сім'ї та (або) захиснику померлого письмове повідомлення про можливість закриття кримінального провадження у зв'язку із смертю підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, із роз'ясненням права заявити клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження.

Натомість для закінчення досудового розслідування шляхом складання клопотання про закриття кримінального провадження за п. 3¹ ст. 284 КПК України процесуальні умови не встановлені.

Закріплення порядку закінчення досудового розслідування. Невід'ємною складовою форми закінчення досудового розслідування є встановлена кримінальним процесуальним законом послідовність прийняття процесуальних рішень та вчинення процесуальних дій, тобто порядок.

Порядок закінчення досудового розслідування шляхом звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру охоплює: 1) складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру слідчим, дізнавачем, прокурором (вказані процесуальні документи можуть бути складені прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем); 2) затвердження обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурором; 3) передавання прокурором обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру з додатками до суду; 4) надання прокурором копії обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та копії реєстру матеріалів досудового розслідування під розписку підозрюваному (за винятком проведення спеціального досудового розслідування), його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, а також представнику юридичної особи (якщо провадження здійснюється щодо такої юридичної особи) (ст.ст. 291-293 КПК України).

У подібний спосіб регламентований порядок закінчення досудового розслідування шляхом звернення до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру: 1) складання прокурором акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; 2) затвердження акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру прокурором; 3) передавання прокурором акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру з додатками до суду; 4) надання прокурором копії акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру і реєстру матеріалів досудового розслідування представнику юридичної особи (ст. 483¹² КПК України).

Своєю чергою, порядок закінчення досудового розслідування шляхом звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності містить: 1) складання прокурором клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; 2) ознайомлення прокурором потерпілого з цим клопотанням та з'ясування його думки щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності перед направленням клопотання до суду; 3) надсилання прокурором клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності без проведення досудового розслідування у повному обсязі до суду (чч. 2, 3 ст. 286 КПК України).

Схожим є порядок закінчення досудового розслідування шляхом звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження за п. 4¹ ст. 284 КПК України: 1) складання прокурором клопотання про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстави, передбаченої п. 4¹ ст. 284 КПК України; 2) надсилання прокурором клопотання про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстави, передбаченої п. 4¹ ст. 284 КПК України, до суду; 3) надання копії клопотання про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстави, передбаченої п. 4¹ ст. 284 КПК України, підозрюваному, його захиснику (чч. 2, 4 ст. 479¹ КПК України).

Натомість порядок закінчення досудового розслідування шляхом закриття кримінального провадження у стадії досудового розслідування характеризують такі положення: 1) про закриття провадження щодо юридичної особи прокурор приймає постанову (абз. 3 ч. 3 ст. 284 КПК України); 2) про закриття кримінального провадження слідчий, дізнавач, прокурор приймає постанову (абз. 1 ч. 4 ст. 284 КПК України). При цьому, слідчий, дізнавач уповноважений винести постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пп. 1, 2, 4¹, 9, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру (абз. 2 ч. 4 ст. 284 КПК України). Натомість прокурор вправі постановити про закриття кримінального провадження, у тому числі щодо підозрюваного, з підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України, крім випадку, передбаченого абзацом 4 або 5 ч. 4 ст. 284 КПК України (абз. 3 ч. 4 ст. 284 КПК України); 3) копія постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Своєю чергою, копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження та (або) провадження щодо юридичної особи надсилається заявнику, одному із близьких родичів або члену сім'ї та (або) захиснику померлого, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Насамкінець, копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження та (або) провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку надсилається представнику юридичної особи (ч. 6 ст. 284 КПК України).

Порядок закінчення досудового розслідування шляхом складання клопотання про закриття кримінального провадження за п. 3¹ ст. 284 КПК України характеризується лаконічністю: 1) учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання прокурору про закриття кримінального провадження з підстави, визначеної п. 3¹ ст. 284 КПК України; 2) складання прокурором клопотання про закриття кримінального провадження за п. 3¹ ст. 284 КПК України; 3) надсилання прокурором клопотання про закриття кримінального провадження з підстави, визначеної п. 3¹ ст. 284 КПК України, до суду (абз. 2 п. 3¹, абз. 4 ч. 4 ст. 284 КПК України). Обов'язок прокурора надати копії цього клопотання учасникам кримінального провадження у кримінальному процесуальному законі не закріплено.

Особливості підсумкового процесуального документа досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування різняться не лише назвою, але й нормативними вимогами до змісту, зокрема обґрунтованістю.

Так, якщо у клопотанні про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанні про закриття кримінального провадження за п. 4¹ ст. 284 КПК України та акті про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру необхідно викласти як фактичні обставини кримінального правопорушення, суспільно небезпечного діяння, його правову кваліфікацію, так і докази, що підтверджують факт вчинення особою кримінального правопорушення або діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, або доказів, що підтверджують зв'язок юридичної особи з цим діянням (пп. 4, 6 ст. 287, пп. 4, 5 ч. 3 ст. 479¹, пп. 4, 5 ч. 2 ст. 483¹² КПК України), то в обвинувальному акті та клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру достатньо лише навести фактичні обставини кримінального правопорушення, суспільно небезпечного діяння, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, суспільно небезпечного діяння (п. 5 ч. 2 ст. 291, 292 КПК України).

Натомість вимоги до змісту клопотання про закриття кримінального провадження за п. 3¹ ст. 284 КПК України взагалі не регламентовані. Це істотна прогалина кримінального процесуального регулювання.

Відсутні й приписи щодо змісту постанови про закриття кримінального провадження. Утім, цей підсумковий процесуальний документ досудового розслідування повинен відповідати положенням ч. 5 ст. 110 КПК України, в якій визначені обов'язкові елементи будь-якої постанови слідчого, прокурора. Серед них привертають увагу вимоги до мотивувальної частини постанови – зміст обставин, які є підставами для її прийняття, мотиви цього процесуального рішення, їх обґрунтування (п. 2 ч. 5 ст. 110 КПК України). Тож і у постанові про закриття кримінального провадження необхідно викласти фактичні підстави для цього та докази, які підтверджують їх наявність.

Привертає увагу наявний недолік юридичної техніки у питанні про те, хто є суб'єктом складання акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру – слідчий і прокурор або лише прокурор? Адже у визначенні цього акта зазначені обидві ці посадові особи (ч. 1 ст. 483¹² КПК України), тоді як у вимогах до цього документа зазначений лише прокурор (п. 3 ч. 2 ст. 483¹² КПК України). Виходячи з положення ч. 3 ст. 483¹² КПК України, доходимо висновку, що єдиним суб'єктом складання акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є прокурор.

Можливість скасування підсумкового процесуального документа досудового розслідування. Цей критерій дає змогу не стільки розмежувати форми закінчення досу-

дового розслідування, скільки виокремити групи таких форм. Одна група пов'язана із зверненням прокурора до суду з відповідним підсумковим документом досудового розслідування, а інша – закриттям кримінального провадження. Процесуальні підсумкові документи досудового розслідування, що належать до першої групи, підлягають обов'язковому судовому контролю в умовах судового провадження, натомість постанова дізнавача, слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження може бути об'єктом судового контролю лише з ініціативи заінтересованих осіб.

За змістом абз. 1 ч. 6 ст. 284 КПК України прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Своєю чергою, рішення слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження може бути оскаржене слідчому судді заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, а рішення прокурора про закриття кримінального провадження та (або) провадження щодо юридичної особи – заявником, одним із близьких родичів або членом сім'ї та (або) захисником померлого, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження впродовж 10 днів з моменту отримання особою її копії. За наслідками розгляду скарги слідчий суддя може скасувати постанову про закриття кримінального провадження або провадження щодо юридичної особи (пп. 3, 4 ч. 1 ст. 303, ч. 1 ст. 304, ст.ст. 306, 307 КПК України).

Висновки. Назва підсумкового рішення, яким закінчується кримінальна процесуальна діяльність у першій стадії кримінального провадження немає визначального значення для виокремлення форми закінчення досудового розслідування.

У КПК України встановлено такі форми закінчення досудового розслідування: 1) шляхом винесення постанови про закриття кримінального провадження або провадження щодо юридичної особи; 2) шляхом звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) шляхом звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; 4) шляхом звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, якщо втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, а підозрюваний заперечує проти закриття кримінального провадження; 5) шляхом звернення до суду з обвинувальним актом; 6) шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру; 7) шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру; 8) шляхом звернення до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; 9) шляхом направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (лише для дізнання).

Законодавцю не вдалося системно повно і точно викласти положення про форми закінчення досудового розслідування у § 1 глави 24 КПК України. Так, у § 1 означеної глави «Форми закінчення досудового розслідування» регламентована лише одна форма закінчення

досудового розслідування – закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи. Хоча у ч. 2 ст. 283 КПК України, яка є складовою вже згаданого § 1 глави 24 КПК України закріплені ще й такі форми закінчення досудового розслідування як звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, з обвинувальним актом, клопотан-

ням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Однак положення про них викладені в інших параграфах (2, 3) глави 24 КПК України. Зі структури глави 24 КПК України та змісту її § 1 випливає, формою закінчення досудового розслідування є лише закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка Б.Ю. Сутність і зміст етапу закінчення досудового розслідування та їх значення для кримінальної процесуальної діяльності прокурора. *Право і безпека*. 2017. № 4. С. 82–88.
2. Драгоненко А.О. Форми закінчення досудового розслідування: новели законодавства. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. Випуск 10. С. 99–103.
3. Матвійчук В. Процесуальний порядок і підстави закінчення досудового розслідування кримінальних проступків. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 1. Vol. 2. С. 304–308.
4. Торбас О.О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 168 с.
5. Сисоєнко Г.І. Закінчення досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. Ч. 2. С. 145–153.
6. Глобенко Г.І. Окремі питання процесуального порядку закінчення досудового розслідування. *Право і безпека*. 2016. № 4. С. 60–64.
7. Гловюк І., Торбас О. Прокурор у системі суб'єктів, уповноважених на закінчення досудового розслідування. *Право України*. 2020. № 3. С. 270–283.
8. Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 17 лютого 2021 р. у справі 344/6630/17 (провадження № 51-4852км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95067240>
9. Боржецька Н.Л. Форми закінчення досудового розслідування: правові, теоретичні та прикладні проблеми: дис. ... канд. юрид. наук – 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Національний університет «Острозька академія», Острог, 2016. 252 с.
10. Лапкін А.В. Диференціація форм закінчення досудового розслідування і роль прокурора в їх застосуванні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 3. С. 87–97.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.08.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.09.2025
 Дата публікації: 26.09.2025